

AGRESSIV XULQ-ATVORGA EGA O'QUVCHILAR BILAN PSIXOKORREKSION ISHLARNI TASHKIL ETISHNING NAZARIY VA AMALIY ASOSLARI

Ilxomova Dilfuza Raxmatovna

*Toshkent viloyati Toshkent tumani 14- umumiy
o'rta ta'lim maktabi amaliyotchi psixologi*

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada maktab yoshidagi o'quvchilar o'rtasida kuzatiladigan agressiv xulq-atvorning kelib chiqish sabablari, turlari va ularning psixofiziologik xususiyatlari yoritilgan. Maqolaning asosiy qismi agressiv o'quvchilar bilan olib boriladigan psixokorreksion ishlarning samarali metodlari, jumladan, art-terapiya, kognitiv-xulqiy terapiya va trening mashg'ulotlarining tahliliga bag'ishlangan. Shuningdek, maktab psixologi, o'qituvchilar va ota-onalar hamkorligining agressiyani kamaytirishdagi roli ko'rsatib o'tilgan.

KALIT SO'ZLAR: Agressiya, psixokorreksiya, xulq-atvor, o'smirlik davri, art-terapiya, kognitiv yondashuv, deviant xulq, emotsional intellekt, profilaktika.

Bugungi tezkor globallashuv va axborotlashgan jamiyatda yoshlar ma'naviyati va ruhiyatiga ta'sir etuvchi omillar ko'payib bormoqda. Maktab ta'lim tizimida uchraydigan eng dolzarb muammolardan biri – bu o'quvchilar orasida agressiv xulq-atvorning ortib borishidir. Agressiya nafaqat o'quvchining o'zlashtirishiga, balki uning ijtimoiy muhitga moslashishiga ham jiddiy to'sqinlik qiladi. Agressiv xulq-atvorni korreksiya qilish – bu murakkab pedagogik va psixologik jarayon bo'lib, u boladagi ichki kechinmalarni tushunish va ularni ijtimoiy maqbul yo'nalishga burishni talab etadi. Mazkur maqolaning maqsadi agressiv o'quvchilar bilan ishlashda psixokorreksion dasturlarning mazmuni va samaradorligini o'rganishdan iborat.

O'quvchilarda agressiyaning kelib chiqish omillari

Agressiv xulq-atvor shakllanishiga bir qancha omillar ta'sir ko'rsatadi:

Oilaviy muhit: Ota-onalarning o'ta qattiqqo'lligi yoki, aksincha, befarqligi, oiladagi nizolar. Biologik omillar: Temperament xususiyatlari, asab tizimining qo'zg'aluvchanligi. Ijtimoiy-psixologik omillar: Tengdoshlar orasida o'zini namoyon qila olmaslik, past o'z-o'zini baholash (samootsenka).

Axborot xurujlari: Zo'ravonlikni targ'ib qiluvchi kompyuter o'yinlari va filmlar.

Agressiyaning tasnifi va ko'rinishlari

A.Buss va A.Durkee tasnifiga ko'ra, o'quvchilarda agressiya quyidagi shakllarda namoyon bo'ladi:

Jismoniy agressiya: Kuch ishlatish orqali zarar yetkazish.

Verbal agressiya: Haqorat qilish, baqirish, tahdid solish.

Bilvosita agressiya: G'iybat tarqatish, boshqalar orqali zarar yetkazish.

Negativizm: O'rnatilgan tartib-qoidalar qarshi chiqish.

Psixokorreksion ishlarning asosiy yo'nalishlari

Agressiv o'quvchilar bilan ishlashda quyidagi bosqichli korreksiya dasturi tavsiya etiladi:

1-bosqich: Emotsional sohani tartibga solish.

O'quvchiga o'z g'azabini boshqarish va uni sog'lom yo'l bilan chiqarib yuborishni o'rgatish. Bu yerda "G'azab xati", "Yostiq bilan kurash" yoki sport mashg'ulotlari yordam beradi.

2-bosqich: Kognitiv korreksiya.

Bolaning fikrlash tarzini o'zgartirish. Agressiv o'quvchilar ko'pincha boshqalarning harakatini o'ziga nisbatan dushmanlik deb qabul qiladi. Mashg'ulotlar davomida vaziyatga boshqacha nazar bilan qarash (empatiya) o'rgatiladi.

3-bosqich: Art-terapiya metodlari.

Loy bilan ishlash: Ichki zo'riqishni pasaytiradi.

Izoterapiya (rasm chizish): "Mening g'azabim" mavzusida rasm chizish orqali qo'rquv va g'azabni vizuallashtirish va uni yo'q qilish.

Ertak-terapiya: Agressiv qahramonning ijobiy tomonga o'zgarishi tasvirlangan hikoyalar orqali xulq-atvorni modellashtirish.

Psixologik treninglarning ahamiyati: Maktab psixologi tomonidan o'tkaziladigan "Muloqot madaniyati", "Men o'zimni boshqara olaman" kabi treninglar guruh ichida ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantiradi. Rolli o'yinlar (Role-playing) orqali o'quvchi nizoli vaziyatdan tinch yo'l bilan chiqishni amalda sinab ko'radi.

Agressiv o'quvchilar bilan ishlashda faqat bola bilan cheklanish kutilgan natijani bermaydi. Tizimli yondashuv sifatida:

Ota-onalar uchun "Agressiv bola bilan qanday muloqot qilish kerak?" mavzusida seminarlar o'tkazish.

O'qituvchilarga agressiv o'quvchini dars jarayoniga jalb qilishning pedagogik usullarini o'rgatish (masalan, unga mas'uliyatli topshiriqlar berish orqali liderlik qobiliyatini to'g'ri yo'naltirish).

Xulosa qilib aytganda, agressiv xulq-atvoriga ega o'quvchilar bilan psixokorreksion ishlarni olib borish – bu faqat "tarbiyalash" emas, balki bolaning ichki dunyosini qayta tiklashdir. Psixokorreksiya jarayonida art-terapiya va kognitiv metodlarning uyg'unligi eng yuqori samara beradi. Agarda o'quvchi o'z his-tuyg'ularini boshqarishni o'rgansa, uning jamiyatdagi mavqei yaxshilanadi va agressiv harakatlar o'rnini konstruktiv muloqot egallaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. G'oziyev E.G'. "Psixologiya (Yosh davrlari psixologiyasi)". - Toshkent, 2010.
2. Baron R., Richardson D. "Agressiya". - Piter, 2001. (Xalqaro metodologiya).

3. Shoumarov G'.B. "Oila psixologiyasi". - Toshkent, 2008.
4. Змановская Е.В. "Девиантология: Психология отклоняющегося поведения". - Moskva, 2003.
5. O'zbekiston Respublikasining "Bolalarni ularning sog'lig'iga zarar yetkazuvchi axborotdan himoya qilish to'g'risida"gi Qonuni.

